

Tutkimuksia tulo- ja työliikkuvuudesta

Sami Remes

Viime vuodet ovat olleet poikkeuksellisia aikoja. Korkea inflaatio ja totuttua korkeammat korot ovat saattaneet jopa hyvin pärjäävät kotitaloudet ahtaalle. Toisaalta monet työpaikat ovat olleet vaarassa, kun rakennussektori on ollut ongelmissa ja julkisen sektorin toimintaa on supistettu. Lisäksi tekoäly ja automatisaatio näyttävät tuovan joka päivä uusia innovaatioita, joilla työtä saadaan helpotettua, tehostettua ja korvattua.

Talouden kokonaisuudessa tuotannon uudistuminen lienee toivottavaa. Taloudenpitäjät pyrkivät tekemään parhaansa niukkojen resurssien vallitessa. He haluavat tehdä asioita tehokkaammin ja säästää resursseista, myös tehdyistä työtunneista. Yksittäiselle kotitaloudelle seuraukset voivat olla dramaattisia. Jos itsenäisesti ajava rekka, tekoälyn valmistelema käänнос tai roboteilla toimiva satama vie työn, niin asunovelallista tai perheellisen tuskaa ei helpota, että talouden kokonaiskehitykselle se saattaa silti olla suotuisaa.

Edellä mainitut tilanteet eivät kosketa ainoastaan tehdastyöläisiä vaan yhtä lailla monia keskiluokkaisia kotitalouksia. Heidän roolinsa yhteiskunnassa on tärkeä. He ansaitsevat elantonsa, käyvät kahviloissa, parturissa, ja maksavat veroja. Kulutuksen ja työpanoksen lisäksi keskiluokkaiset kotitaloudet panostavat omaan ja lastensa koulutukseen sekä tuovat poliittista vakautta (Easterly 2001).

Tärkeystä huolimatta keskiluokkaisten kotitalouksien osuus on kuitenkin laskenut monissa maissa. Tähän kehitykseen havahduttiin Yhdysvalloissa jo 1980-luvulla ja myöhemmin myös muissa kehittyneissä talouksissa (Thurow 1984; Pressman 2007; Riihelä ja Tuomala 2019). Tämä keskiluokan kuihtumista käsittelevä kirjallisuus liittyy olennaisesti polarisaatiota tarkastelemaan tuloerokirjallisuuteen, jossa on tutkittu rikkaiden rikastumista ja köyhien määrän lisääntymistä.

Väitöskirjassani tarkastelen keskiluokan kehitystä Suomessa, sekä keskiluokan kohtaamia shokkeja ja pyrin identifioimaan, ketkä ovat erityisen heikossa asemassa ja miten shokeista palautumista voisi helpottaa. Tutkimukset pohjautuvat vahvasti empiriaan. Niissä hyödynnetään Suomen erinomaista rekisteriaineistoa.

Väitöskirjani ensimmäisessä artikkelissa tutkin keskiluokan kuihtumisen ilmiötä Suomessa. Määrittämällä keskiluokkaisuus kotitalouden suhteellisten käytettävissä olevien tulojen perusteella (75–150 % mediaanista), on keskiluokan osuus väestöstä laskenut noin 10 prosenttiyksikköä. Tästä kolmannes on siirtynyt tulojakaumassa ylöspäin, ja loput ovat tipuneet tulojakaumassa alaspäin. Tutkimuksen pääkontribuutio liittyy muutoksen hienojakoiseen analysointiin, jossa pohditaan demografis-

KTT Sami Remes (sami.remes@uef.fi) työskentelee yliopistonlehtorina Itä-Suomen yliopistossa. Kirjoitus perustuu väitöskirjaan *Essays on Income and Labor Mobility*, joka tarkastettiin Tampereen yliopistossa 5.12.2024. Vastaväittäjänä toimi professori Kristiina Huttunen (Aalto) ja kustoksena professori Jarkko Harju (Tampereen yliopisto).

ten muutosten ja yksittäisten sosioekonomisten ryhmien merkitystä keskiluokan kuihtumisen selittäjänä.

Analyysin mukaan alle 10 % keskiluokan kuihtumisesta, eli alle yksi prosenttiyksikkö, on selitettävissä demografisella muutoksella, kuten väestön ikääntymisellä. Keskiluokan osuuden lasku johtuu pääasiallisesti matalasti koulutautuneiden heikommasta todennäköisyydestä kuulua keskiluokkaan. Samalla kun matalasti koulutetut ovat pudonneet tulojakaumassa alaspäin, korkeasti koulutetut ovat siirtyneet keskiluokasta ylöspäin.

Väitöskirjani ensimmäisen tutkimuksen päätelmät motivoivat tutkimaan syvällisemmin tilanteita, joissa yksilöön kohdistuu negatiivinen shokki – tulojakaumassa ylöspäin siirtymiset eivät nimittäin vaikuta yhteiskunnallisesti yhtä huolestuttavilta. Väitöskirjani toisessa ja kolmannessa tutkimuksessa tutkitaan irtisanottujen palautumista negatiivisesta työmarkkinashokista.

Irtisanomisista käsittelevä tutkimus liittyy työn taloustieteen tutkimusalaan, ja siinä pyritään arvioimaan irtisanomisen kokemisesta koituvia kustannuksia. Nämä tutkimukset perustuvat irtisanottujen ja muiden samankaltaisten työntekijöiden työ- ja tulokehityksen vertaamiseen havaitun joukkoirtisanomisen jälkeen.

Irtisanomisilla on pitkäkestoisia vaikutuksia yksilön tulokehitykseen (Jacobsen, LaLonde & Sullivan 1993). Aiemmassa kirjallisuudessa on myös havaittu, että irtisanomisen kustannukset ovat suurempia, jos irtisanominen tapahtuu heikossa taloussuhdanteessa (Schmieder, von Wachter ja Heining 2023; Verho 2020). Toisaalta irtisanomisen kustannukset ovat pienemmät, jos irtisanotun vanhemmat ovat hyvätuloisia tai jos irtisanottu työskentelee tehtävissä, joissa kehittyvät taidot ovat paremmin hyödynnettävissä

sä uusissa työtehtävissä (Kaila, Nix ja Riukula 2025; Kauhanen ja Riukula 2024).

Väitöskirjani toisessa tutkimuksessa, yhdessä Matti Hovin kanssa, tutkimme, kuinka työmarkkinoille siirryttäessä koetut haasteet vaikuttavat myöhemmin uralla koetusta irtisanomisesta palautumiseen. Tutkimuksemme liittyy vahvasti kirjallisuuteen, jossa pohditaan, miten irtisanomisen kustannukset eroavat eri tilanteissa, ja pyritään tunnistamaan niitä ihmisryhmiä tai tilanteita, joissa irtisanotut ovat erityisen haavoittuvaisia.

Tutkimukssamme työmarkkinoille siirtymisen haastavuus määräytyy valmistumisvuoden alueellisen työllisyystilanteen perusteella. Jos valmistumisvuoden työttömyys on alueella matala, oletamme työmarkkinoille siirtymisen olevan helpompaa. Toiset henkilöt puolestaan valmistuvat epäonnisesti esimerkiksi finanssikriisin aikaan, jolloin työuralla alkuun pääsy voi olla hyvin vaikeaa tai vaatia ainakin enemmän ponnisteluja. Aikaisempi tutkimus ja meidänkin analyysimme osoittavat, että huonoon aikaan valmistuminen vaikeuttaa työuralla alkuun pääsyä (Kahn 2010; Oreopoulos, von Wachter ja Heisz 2012). Haasteet ensimmäisen työpaikan löytymisessä voivat vaikuttaa uralla kehittymiseen mutta toisaalta saattavat opettaa tärkeitä työnhakutaitoja.

Tulostemme mukaan erityisesti yliopistosta huonoon aikaan valmistuneet kärsivät onnekkaita verrokkejaan enemmän myöhemmin koetun irtisanomisen jälkeen. Heillä on suuremmat tulonmenetykset, jotka ovat myös pitkäkestoisia. Tämä ei kuitenkaan vaikuta johtuvan työttömyydestä vaan siitä, että he päätyvät suhteellisesti heikompiin yrityksiin, jotka ovat pienempiä ja heikommin kannattavia.

Yrityksen yksittäistä työntekijää ei – toivotavasti ainakaan yleensä – voi syyttää yrityksen

konkurssista. Lähtökohtaisesti ajattelemme, että joukkoirtisanominen on heistä riippumaton syy. Kun jotain sattumanvaraista ikävää kohdistuu yksittäiseen kotitalouteen, onkin luonnollista kysyä: Mitä voisimme tehdä? Miten helpottaa työntekijöiden palautumista työurille?

Väitöskirjani viimeisessä osassa, yhdessä Andrés Barrios-Fernándezen, Jarkko Harjun ja Tuomas Matikan kanssa, tarkastelemme matkapuhelinvalmistaja Nokian irtisanomisten vaikutuksia vuosina 2009–2012. Tässä tutkimuksessa käytämme ainutlaatuista aineistoa yhteistointaneuvottelujen piirissä olleista yrityksistä ja vertaamme Nokialta irtisanottujen henkilöiden kokemia tulonmenetyksiä ja työmarkkinatulemia suhteessa muihin samankaltaisiin työntekijöihin, jotka ovat tulleet irtisanotuksi muista yrityksistä. Nokialta irtisanotut ovat muihin irtisanottuihin verrattuna erilaisessa asemassa, sillä Nokian tarjoamat irtisanomispaketit tarjosivat irtisanottaville työntekijöilleen merkittäviä määriä erorahaa. Lisäksi Nokia käynnisti vuoden 2011 keväällä *Bridge*-ohjelman, jossa merkittävänä toimenpiteenä oli yrittäjäksi lähtemisen kannustaminen. Tämän ohjelman kautta Nokia tuki irtisanottujen henkilöiden perustamia uusia yrityksiä yli 10 miljoonalla eurolla. Olisiko yrittäjyyteen kannustaminen – ja sen taloudellinen tukeminen – yksi väylä helpottaa irtisanottujen tilannetta?

Tulostemme mukaan Nokialta irtisanotuilla oli suuremmat tulonmenetykset ja korkeampi työttömyyden riski kuin muilla vastaavissa tilanteissa olevilla työntekijöillä. Osittain tulonmenetykset näyttävät johtuvan tietynlaisen

Nokia-preemion menettämisestä, sillä tulot laskevat muiden samankaltaisten irtisanottujen työntekijöiden tasolle. On kuitenkin huomionarvoista, että Nokialta irtisanotut ovat useammin työttöminä kuin vastaavat muista yrityksistä irtisanotut työntekijät vielä kolme vuotta irtisanomisen jälkeen.

Nokialta irtisanomisen jälkeen erityisesti korkeakoulutetut aloittavat yrittäjinä verrokkejaan useammin, ja *Bridge*-ohjelma korostaa tätä vaikutusta. Perustetut yritykset menestyivät keskeisten liiketoimintamittareiden kuten liikevaihdon ja työntekijöiden lukumäärän perusteella keskimäärin yhtä hyvin kuin muut samaan aikaan Suomessa perustetut uudet yritykset. Yrittäjäksi kannustaminen vaikuttaa olevan yksi keino rohkaista irtisanottuja uusille työurille.

Väitöskirjani keskeinen viesti on, että keskiluokka on merkittävä mutta myös haavoittuva ryhmä talouden murroksessa. Suomessa keskiluokan kuihtuminen on seurausta erityisesti matalasti koulutettujen aseman heikentymisestä. Lisäksi taloudelliset shokit kuten työpaikan menetys tarkoittavat merkittäviä haasteita yksittäiselle kotitaloudelle. Toivon väitöskirjani löydösten tarjoavan tietoa päätöksenteon tueksi, inspiroivan lisää tutkimusta taloudellisten shokkien vaikutuksista ja erityisesti niistä toimenpiteistä, joilla yksittäistä kotitaloutta voitaisiin auttaa niistä selviytymään. Taloudelliset muutokset ovat väistämättömiä, mutta voimme vaikuttaa siihen, miten yhteiskuntamme ja sen jäsenet sopeutuvat niihin. □

Kirjallisuus

- Easterly, W. (2001), "The Middle Class Consensus and Economic Development", *Journal of Economic Growth* 6: 317–335, <https://doi.org/10.1023/A:1012786330095>.
- Jacobson, L. S., LaLonde, R. J. ja Sullivan, D. G. (1993), "Earnings Losses of Displaced Workers", *American Economic Review* 83(4): 685–709, <http://www.jstor.org/stable/2117574>.
- Kahn, L. B. (2010), "The long-term labor market consequences of graduating from college in a bad economy", *Labour Economics* 17(2): 303–316, <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2009.09.002>.
- Kaila, M., Nix, E. ja Riukula, K. (2025), "The impact of an early career shock on intergenerational mobility", *Journal of Labor Economics*, sähköinen ennakkojulkaisu, <https://doi.org/10.1086/730322>.
- Kauhanen, A. ja Riukula, K. (2024), "The costs of job loss and task usage: Do social tasks soften the drop?", *Empirical Economics* 67: 1355–1374, <https://doi.org/10.1007/s00181-024-02595-y>.
- Oreopoulos, P., von Wachter, T. ja Heisz, A. (2012), "The Short- and Long-Term Career Effects of Graduating in a Recession", *American Economic Journal: Applied Economics* 4(1): 1–29, <https://doi.org/10.1257/app.4.1.1>.
- Pressman, S. (2007), "The Decline of the Middle Class: An International Perspective", *Journal of Economic Issues* 41(1): 181–200, <https://doi.org/10.1080/00213624.2007.11507000>.
- Riihelä, M. ja Tuomala, M. (2019), "Polarisaatiosta ja keskiluokan kuihtumisesta", *Yhteiskuntapolitiikka* 84(2): 214–225, <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019041011819>.
- Schmieder, J. F., von Wachter, T. ja Heining, J. (2023), "The Costs of Job Displacement over the Business Cycle and Its Sources: Evidence from Germany", *American Economic Review* 113(5): 1208–1254, <https://doi.org/10.1257/aer.20200252>.
- Thurow, L. C. (1984), "The Disappearance of the Middle Class", *New York Times* 5.2.1984, <https://www.nytimes.com/1984/02/05/business/business-forum-the-disappearance-of-the-middle-class.html> (viitattu 28.3.2025).
- Verho, J. (2020), "Economic Crises and Unemployment Persistence: Analysis of Job Losses During the Finnish Recession of the 1990s", *Economica* 87: 190–216, <https://doi.org/10.1111/ecca.12300>.